

Οι τρεις πραγματικότητες

Οι ιστορικοί σημειώνουν πως ο άνθρωπος είναι το μόνο ον το οποίο βιώνει ταυτόχρονα τρεις πραγματικότητες¹. Ποιες είναι αυτές οι τρεις πραγματικότητες και ποιος ο ρόλος τους; Ο άνθρωπος νιώθει το πρώτο επίπεδο πραγματικότητας, κυρίως παρατηρώντας την φύση και την άψυχη ύλη: είναι η πραγματικότητα που ορίζει την πέτρα, το δέντρο, το βουνό, τη θάλασσα, τον ήλιο και τον ουρανό. Μια πραγματικότητα που ακολουθεί καλά ορισμένους κανόνες οι οποίοι, κατά κύριο λόγο εκφράζονται σε κύκλους, όπως για παράδειγμα οι εποχές. Αυτό το πρώτο επίπεδο πραγματικότητας, θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε οικουμενικό καθώς κυβερνά ό,τι μπορεί ο άνθρωπος να παρατηρήσει. Το δεύτερο επίπεδο πραγματικότητας έρχεται να προστεθεί στο πρώτο, και είναι αυτό που βιώνουν τα έμψυχα όντα: είναι τα συναισθήματα που νιώθει ένα ζώο όταν βιώνει μία κατάσταση. Για παράδειγμα, στο πρώτο επίπεδο πραγματικότητας, μια γάτα είναι μια γάτα και ένα ποντίκι, ένα ποντίκι. Όταν όμως συναντηθεί μια γάτα με ένα ποντίκι, η πραγματικότητα που βιώνει η γάτα, είναι εντελώς διαφορετική απ' αυτήν που νιώθει το ποντίκι. Η γάτα νιώθει επιθετικότητα ενώ το ποντίκι νιώθει φόβο και τάση για αυτοπροστασία. Κατά κανόνα λοιπόν, το δεύτερο επίπεδο πραγματικότητας, είναι αυτό που βιώνει το κάθε ον ξεχωριστά, γι αυτό και θα μπορούσαμε να το ονομάσουμε ατομικό επίπεδο, και αναφέρεται κυρίως στα συναισθήματα που νιώθει όταν βρίσκεται αντιμέτωπο με μία κατάσταση: άγχος, φόβος, χαρά, αγωνία, επιθετικότητα κλπ.

Στον άνθρωπο, μαζί με τα δύο αυτά επίπεδα πραγματικότητας, υπάρχει και ένα τρίτο. Αυτό αναφέρεται σε μία φαντασιακή κατάσταση, η οποία γίνεται αποδεκτή από ένα μεγάλο αριθμό ατόμων, για αυτό και θα μπορούσαμε να ονομάσουμε αυτό το επίπεδο συλλογική πραγματικότητα και η οποία καθορίζει τον τρόπο με τον οποίο ο άνθρωπος λειτουργεί μέσα σε μια κοινωνία. Ένα παράδειγμα, μιας τέτοιας φαντασιακής κατάστασης είναι η επινόηση του χρήματος. Συμφωνούμε όλοι ότι ένα κομμάτι χαρτί, με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, αποκτά μια συγκεκριμένη αξία, πέραν αυτής που πραγματικά έχει (είναι απλώς ένα κομμάτι χαρτί). Αυτή η αξία καθορίζει πλέον τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούμε: δουλεύουμε από το πρωί ως το βράδυ για να αποκτήσουμε αυτά τα μικρά χαρτάκια, ορίζουμε την αξία όλων των άλλων πραγμάτων (πολλές φορές και των άλλων ανθρώπων) με βάση την αξία του χρήματος. Ένα άλλο παράδειγμα είναι οι θρησκείες: συμφωνούμε όλοι μας (όλοι όσοι πιστεύουμε σε μια συγκεκριμένη θρησκεία) ότι ο μόνος τρόπος να σώσουμε την ψυχή μας όταν θα φύγουμε από τον μάταιο τούτο κόσμο, είναι να πιστεύουμε σε έναν συγκεκριμένο θεό (ή θεούς), η οποία όμως πίστη, καθορίζει στην πραγματικότητα, το πως θα συμπεριφερόμαστε στους εαυτούς μας και απέναντι στους άλλους (ομόθρησκους ή μη). Τα έθνη, τα κράτη και κάθε είδους σύστημα (π.χ. εκπαιδευτικό) είναι παραδείγματα του τρίτου αυτού επιπέδου πραγματικότητας.

Είναι γεγονός, ότι η ιστορία του ανθρώπου, τουλάχιστον τα τελευταία τρεις χιλιάδες χρόνια, είναι συνυφασμένη με αυτό το τρίτο επίπεδο πραγματικότητας.

¹ Περισσότερα σχετικά με τα τρία επίπεδα πραγματικότητας στην ανάλυση του Γ. Ν. Χαράρι στο Homo Deus.

Στο διάστημα αυτό, υπήρξαν πολλές χιλιάδες άνθρωποι που πέθαναν εξαιτίας των συνεπειών του πρώτου επιπέδου πραγματικότητας, για παράδειγμα από φυσικές καταστροφές (σεισμούς, ηφαίστεια κλπ.). Ακόμη λιγότεροι είναι αυτοί που έχασαν τη ζωή τους κυριευμένοι από το δεύτερο επίπεδο πραγματικότητας (π.χ. αυτοί που αυτοκτόνησαν). Ωστόσο, είναι πολλά τα εκατομμύρια των ανθρώπων που έχασαν τη ζωή τους εξαιτίας των συνεπειών του τρίτου επιπέδου: επεκτατικοί και θρησκευτικοί πόλεμοι, οικονομική εκμετάλλευση, πείνα και εξαθλίωση, καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων είναι τα αποτελέσματα μιας ομαδικής φαντασιακής κατάστασης που ο άνθρωπος από μόνος του όρισε, έζησε και ζει μέσα σε αυτήν.

Αν τώρα, πάρουμε την ιστορία προς τα πίσω, μπορούμε να υποθέσουμε ότι, το φαντασιακό αυτό τρίτο επίπεδο πραγματικότητας, ο άνθρωπος το δημιούργησε καθοδηγούμενος ίσως από συναισθήματα που κυριαρχούν στο δεύτερο επίπεδο πραγματικότητας, όπως για παράδειγμα η πλεονεξία, ο φόβος, η αγωνία, η ανάγκη για επιβίωση και τα αναπάντητα υπαρξιακά ερωτήματα, συναισθήματα που είναι κοινά σε όλους τους ανθρώπους. Επομένως μπορούμε να υποθέσουμε ότι πιθανώς ο άνθρωπος, δημιούργησε το τρίτο αυτό επίπεδο πραγματικότητας προσπαθώντας να ικανοποιήσει, να χαλιναγωγήσει ή ακόμη και να αποφύγει τα συναισθήματα αυτά. Αυτά τα συναισθήματα με τη σειρά τους, είναι αποτέλεσμα του τρόπου με τον οποίο τα έμβια όντα και κυρίως ο άνθρωπος, βιώνουν το πρώτο επίπεδο πραγματικότητας το οποίο με τη σειρά του, όπως είπαμε και στην αρχή, εκφράζεται κατά κανόνα σε κύκλους, ο κυριότερος των οποίων είναι ο κύκλος δημιουργία-φθορά-θάνατος και ο οποίος γίνεται αντιληπτός από τον άνθρωπο κυρίως μέσω της συνείδησης και του χρόνου.

Τι λοιπόν έχει καταφέρει μέχρι σήμερα ο άνθρωπος; Προσπαθώντας να αποφύγει τις συνέπειες του πρώτου επιπέδου της πραγματικότητας και κυριευμένος από τα συναισθήματα του δεύτερου επιπέδου, δημιούργησε ένα φαντασιακό τρίτο επίπεδο πραγματικότητας. Η ιστορία όμως έδειξε ότι αυτό το φαντασιακό τρίτο επίπεδο πραγματικότητας, για πολλά εκατομμύρια ψυχών, δεν ήταν τίποτε άλλο παρά η επίσπευση του κύκλου ύπαρξης-φθοράς-θανάτου, του πρώτου επιπέδου πραγματικότητας. Για όλους τους υπόλοιπους, που είχαν την τύχη να ξοδέψουν το χρόνο που τους έδωσε η φύση στο ακέραιο, ήταν μια ψευδαίσθηση που βίωσαν ανάμεσα στη δημιουργία και στο θάνατο τους, μια κατ' ουσία άρνηση της πραγματικότητας, μέσα σε μια φαντασιακή κατάσταση που ο άνθρωπος όρισε, έζησε και ζει μέσα σε αυτήν, σε βάρος του συνανθρώπου του, της φύσης και εντέλει του ίδιου του πλανήτη, επισπεύδοντας για όλους αυτό το οποίο προσπαθεί να αποφύγει και τίποτε παραπάνω.

Θα μπορούσαν άραγε τα πράγματα να είναι διαφορετικά;